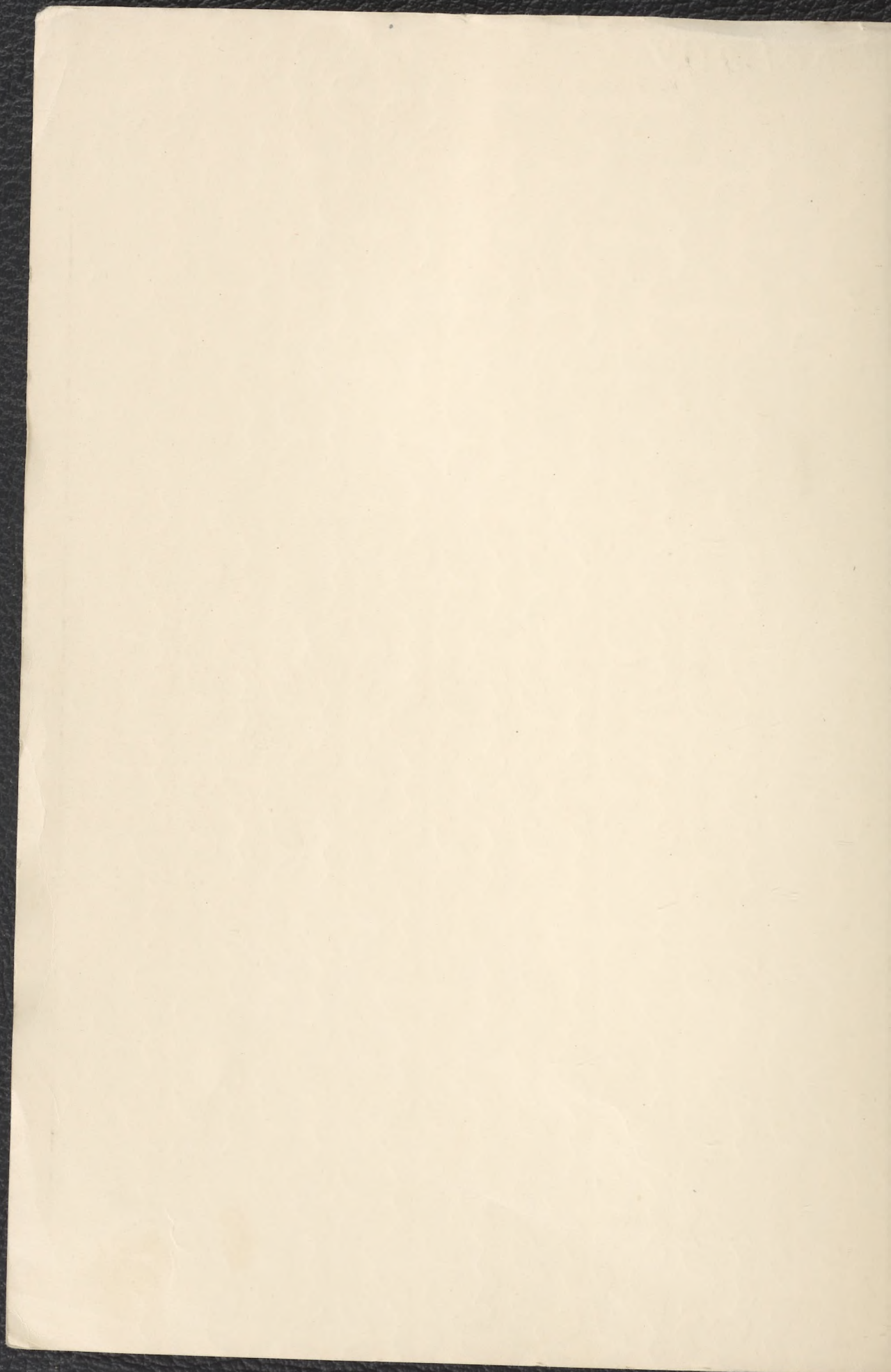


III 561.809

LWOWSKIE STAROSTWO GRODZKI
Egzemplarz obowiązk.

№ 2017 1936
ТУТО ГОФМАНСТАЛЪ
ДУРЕНЬ І СМЕРТЬ

561.809



Hofmannsthal, Hugo von

ГУГО ГОФМАНСТАЛЬ

ДУРЕНЬ І СМЕРТЬ

ДРАМАТИЧНА ПОЕМА

„ЛИСТКИ МИСТЕЦТВА“

Переклав Осип Роздольський

III . 561. 809



Biblioteka Narodowa
Warszawa



30001018102077

Сорочка роботи Павла Ковжуна

Друковано 500 примірників

З друкарні Наукового Товариства імени Шевченка.

ДІЄВІ ОСОБИ:

СМЕРТЬ
КЛЯВДІО, шляхтич
ПОКОЙОВИЙ, його слуга
Клявдієва МАТИ
Клявдієва ЛЮБКА
ПРИЯТЕЛЬ з молодих літ } мерці

Дім Клявдія. — Костюм двадцятих років минулого століття.

Кабінет Клявдія, в стилі ампір. В глибині сцени ліворуч і праворуч великі вікна, в середині скляні двері на балкон, звідкіль висючі дерев'яні сходи ведуть у сад. Ліворуч білі двійні двері, праворуч такі ж самі у спальню, заслонені зеленою оксамитною запоною. Біля вікна ліворуч бюро, перед ним крісло з поруччями. Біля стовпів шафи зі скляними дверми, повні виробів старовинного мистецтва. Біля стіни праворуч темна різьблена скриня готської роботи; над нею старовинні музичні струменти. Затемнілий, сливе чорний малюнок італійського мистця. Основне тло шпалірів ясне, майже біле; штукатурка та золото.

КЛЯВДІО

(сам один, сидить біля вікна. Вечірне сонце).

У саяві мріють крайні гори, вогким
Повітря соняшного скливом оповиті,
А поверх гір пливе алябастрово-сизий
Хмарин віночок з золотими берегами:
Отак достоту давнії мистці
Малюють хмари і мадонну понад ними.
По збочі стеляться хмар голубії смуги,
А тінь гори сповила всю долину
Й лугів блискучу зелень потьмарила;
Та шпиль ще промінем останнім сяє.
Які ж близенькі стали серця мого тузі
Самітні жителі тих полонин розлогих,
Що їм майно, своєю придбане рукою,
За любую знемогу тіла платить!
Чудовий буйний вітер, що уранці
Біжить босоніж степом запашним,
Зі сну їх будить; бджоли дикії гудуть
Довкола, а ярке повітря боже мліє.
Природи світ — щоденне їхне діло,
З живця природи всі бажання їх течуть,
В ігрі наперемінній свіжих сил і втоми
Струмком живим пливе все їхне щастя.

Вже злоте сонця коло в зеленавий
Кришталь морів далеких порина;
Останній блиск крізь дерева мигтить.
Вже дим червоний дише й полум'яний вал
Сповняє береги, де розляглись міста,
Що діточок своїх у кораблях високих
Руками русалок морських гойдають,
Породу жваву, хитру та величну.
Вони шмигляють по далеких казкових
Таємних хвилях, що вітрил ще не видали,
А моря лютощі кріплять їм серце
І всяке горе, всі турботи гоять.
Отак пуття й гаразд я бачу скрізь далеко
І завжди з тугою туди зорю очима;
Коли ж на те, що близьке, оком гляну,
Порожнє миттю все стає, сумне й противне.
І весь мій вік отак прогаяний неначе
Пропалу втіху та невиплакані сльози
Снує довкола цих доріг і цього дому
В безглуздому шуканні й тужи невсипущій.

(Станувши біля вікна):

Тепер вони вже світло світять — у тісних
Змістився стінах їхній світ увесь душний
З його всіма дарами розкоші та сліз
І всім, щонебудь серце людськеє займа.
Йі такі вони собі серцями близькі
Йі так побиваються за тими, хто далеко;
А як кого зустріло лихо, вмить вони
Йі розважать... я розважити не вмів ніколи.
Йі словами простими вони, що до сміху
Йі до сліз потрібне, все собі сказати вміють —
Не мусять до воріт на сім замків замкнених
Кривавими товкти руками.
Та що я знаю про людське життя?
Авжеж, я ніби й сам стояв посеред нього;
Та ще гаразд, коли хоч розумів його,
Ввійти ж у нього я не вмів ніколи,
Ніколи весь у ньому не згубився.
Де хто бере, а хто дає, там я
Стояв на боці, зроду мов німий душею.
Я з уст солодких ні одніх
Життя напитку справжнього не спив ніколи,
Ніколи болем справжнім не болів, ніколи
Дорогою не йшов ридаючи, самотно.
Коли яке щасливе почуття природа
Вдихнула в мене й серце втіхою забилося,
Мій ум чуйний над міру, що забуть не вмів,
Ярким його найменував іменням
І став рівнять до тисячі подібних,
І в одну мить пропала віра й щастя.

А горе теж! розточене їдкою думки
Золою й пережерте, блякнуло й линяло!
Як прагнув я до серця пригорнуть його,
Як жадібно співав би з болю насолоду:
Крильцем щоб він торкнув мене, я вже й стомився,
Й нудьга приходила на місце болю...

(Здригнувшись):

Вже сутеніє. В мудрування я вдаюсь.
Еге ж, час виплодив діток усяких.
Та я стомився й спать пора мені мабуть.
(Покойовий приносить лампу й знову відходить).

Ось лампи сяйво знов мені на вічі ставить
Цей склад завалений хламіттям мертвим,
Що через нього я закрастися гадав,
На простий шлях ніколи не попавши,
У те життя, якого так жагуче прагнув.

(Перед Розп'яттям):

До ніг поранених твоїх, слоновокостих,
Розп'ятий, стільки люду припадало
З благанням, запалить у їхнім серці
Те полум'я солодке, дивно-зворушне.
Коли ж порожній холод чули замість жару,
Миналися з жалю, тривоги й стиду.

(Перед старим малюнком):

Джйокондо, ти, що з гла чудового на мене
Зориш краси вдуховленої сяйвом,
З терпко-солодко-загадковими устами
Й величністю важких від мрій повік:
Життя не більше ти мені відкрила,
Як сам я зміг вдихнуть тобі питанням!

(Відвертаючись, перед скринєю):

Ви кубки, що чимало мабуть уст блаженних
Тулилось до холодних ваших вінець,
Кобзи старі, що звуки ваших струн
Серця людей глибоко зворушали,
О, що б я дав, якби ваш чар мене принадив,
Як радо б я дістався в ваш полон!
Ви мідні й деревлянії щити й лячні
Картини постатей різноманітних,
Ви грипи, фавни, черепахи й янголи,
Химерні птахи й ягід сплети золоті,
Ви всі запаморочливі й жахливі речі —
Адже колись вас серце відчувало,
Створили примхи вас живі, тремтючі,
На беріг кинуло глибоке море
Й як рибу невід, форма вас заполонила!
Даремне я, даремне гнався так за вами,
Захоплений над міру вашим чаром.
А заки кожну з ваших вередливих душ
Я встиг проникнуть мов личину, світ мені

Й життя та серце заступило: лопотючим
Роем невблаганих гарпій ви оточили
Мене довкола й кожний паросток зелений
Біля джерел води живої зжирали...
І так я вже в усьому штучному згубився,
Що й сонце бачив мертвим оком і не більш,
Як мертвим ухом чув: в одно проклін
За мною тягся дивний, що ніколи зовсім
Не будши несвідомим, ні цілком свідомим,
З марною втіхою й малим стражданням
Я вік свій пережив мов книжку, що одного
Ще в ній не тямиш, другого у же й не тямиш,
Що аж за нею ум шука життя. А що
Тривожило чи тішило мене, ніколи
Себе воно мені не визначало, лиш
Оманний вид прийдешнього життя
Й буття повнішого порожній образ.
І так я в горю й радощах усяких
З привиддями в одно тривожно бився,
Всі поривання не спожиткував, а збавив,
У сні туманним, що нарешті світ настане.
І озирнувся я й споглянув на життя:
Ні швидкість тут, щоб до мети добігти,
Ні в боротьбі хоробрість не допоможе;
Ні горе смутку не несе, ні щастя втіхи;
На запит без пуття йде відповідь безглузда;
З порогів темних сон туманний вирина,
А щастя — все: вітрець, година, хвиля!
З цією мудрістю й гірким розчаруванням,
Втомивши серце горде, у відречення
Пірнув я безнадійне й так без скарги
Живу в цім місті, в цих кімнатах день за днем.
Відвикли вже й питать про мене люди,
Вважають, що людина я така ж, як інші.

(Приходить покойовий і кладе на стіл тарілку з вишнями, потім хоче зачинити двері на балкон).

КЛЯВДІО

Лиши відчинені ці двері — що тебе
Ляка?

ПОКОЙОВИЙ

Вельможність Ваша певне й не повірять...

(Більш про себе, тривожно):

Тепер вони в альтанці заховались.

КЛЯВДІО

Хто саме?

ПОКОЙОВИЙ

Вибачайте, я не знаю.

Непевного гільтяйства ціла згря.

КЛЯВДІО

Жебрущі?

ПОКОЙОВИЙ

Я не знаю.

КЛЯВДІО

Так запри

Лиш двері ті, що з вулиці в садок ведуть,
І спать лягай і спокій дай мені.

ПОКОЙОВИЙ

Оце ж як-раз мене й лякає. Засовом
Запер я двері до садка, проте...

КЛЯВДІО

Ну, й що?

ПОКОЙОВИЙ

Вони в садку тепер сидять. На лавочці,
Де Аполлон стоїть, отой що з пісківця,
Кількоро в затінку отам край водограю,
Один на сфінксі сів собі. Його
Не видно нам, тис перед ним стоїть.

КЛЯВДІО

Чи чоловіки?

ПОКОЙОВИЙ

Декільки. Та є й жінки.

Не по жебрацьки, лиш по старосвітськи
Зодягнені, як на ритовинах бува.
Хто так сидить без руху, як оце вони,
Жахливо-мовчки, й мертві встроивши очі,
На тебе, мов в пусте повітря, спогляда —
Ні, то не люди. Хай Вельможність Ваша
Не сердяться, одначе стати поруч них
Я не насмілюся б нізащо в світі.
Дасть біг, вони до ранку й зникнуть, а тепер —
Вельможний пан дозволять — засовцем
Запру я хатні двері й покроплю
Замок свяченою водою. Бо ніколи
Таких людей не бачив я на очі
Й очей таких немає у людей.

КЛЯВДІО

Як хочеш, так роби, й добраніч!

(Одну хвилину походжає в задумі сюди й туди. З-за сцени чути тужну
й зворушливу гру скрипки, зразу дальше, згодом щораз то ближче, вкінці
звуки плывуть теплою та повною хвилею, наче б із сусідньої кімнати).

О, музика?

Та й дивно так вона займає душу!

Невже й мене його безглуздя помутило?

Здається, за свій вік увесь з людських скрипок

Таких я звуків не чував ніколи...

(Спинається й наслухає, повернувшись праворуч).

Сердечних, наче здавна бажаних здригань
Могутні буруни на мене ринуть:
Мов жалощі якісь безкраї,
Мов безконечні сподівання,
Неначе з мурів цих старих, мовчущих
Мое життя ясною хвилею пливе.
Неначе любки, наче матері прихід,
Мов поворот людей давно пропалих,
Думки ця гра ворухить теплі, щирі
Й несе мене у юних літ бурхливе море.
Хлоп'ям я, ось, стою в весни яркому сьайві
І, мов на крилах знявшись, у всесвіт лину
Й нудьга безмірна, безконечна прочувань
Роєм проймає душу неоглядним!
Й наспіли літа мандрівок, упою повні:
Тоді, бувало, сяє світ увесь
І рожі полум'ям горять і дзвони дзвонять
На радощах, обліті блиском дивним...
Яке ж усе тоді живе було й моему
Коханню близьке, як я почував себе
Бадьорим, як захопленим глибоко,
Кільцем живим у довгім ланцюзі життя!
Тоді я вперше чув, що й у моему серці
Дзюрчить струмок любови животворний,
Я весь розцвів тим удовіллям, що сьогодні
Хіба ще сон мій деколи осяє.
Дзвени ж іще, музико, хоч одну хвилину
Й розворуши моє нутро глибоко:
Тоді я вдруге, може, проживу свій вік
У сьайві теплому розкішних чарів.
Вже любі огники один по одному
Угору б'ють і тане все, що задубіло,
І вся вага знання безладного й пустого,
Що з давніх літ цю спину пригніта,
В груз валиться від цих глибоких звуків
Дитяче — непорочного сумління.
А здалеку гудіння дзвонів гомінких
Життя голосить ледве ще прочуте,
У постатях великозначних, просте
Й могутне в тому, що бере і що дає.

(Музика сливе раптом стихає).

От і стиха те, що мене так зворушило,
У чім я чув щось чоловічо-боже!
Той, хто створив цей світ чудесний несвідомо,
Тепер десь шапку наставля на мідяки —
Якийсь вечірній музикант жебрущий.

(Біля вікна праворуч):

Тут унизу нема його. Це дивно!
Так де ж він? В друге ще вікно загляну...

(Коли він іде до дверей праворуч, тим часом тихенько розгортається запона і в дверях стає Смерть зі смичком у руці та скрипкою за поясом. Вона спокійно дивиться на Клявдія, що, вжахнувшись, відскакує назад).

Безумний, невимовний жах мене пройма!
Чом ти, музико, так чарівно грав,
А глянути на тебе — судорга зайде
Й за горло стисне й волос дуба стане?!
Геть відділя! Ти смерть. Чого тобі тут треба?
Боюсь тебе. Йди геть! Скричать несила,
(Падаючи):

Із ніг валюся, духу не стає у мене!
Хто кликав, хто впустив тебе сюди? Геть відси!

СМЕРТЬ

Устань! Покинь цей страх, спадщину батьків!
Я не страховище, я не кістяк!
З родини Діоніса та Венери,
Могутній бог душі стоїть перед тобою.
Коли в гулящий час, в вечірню літню пору,
Повітрям злotosяйним лист на землю злинув —
То від мого подиху ти стрепенувся,
Що сонно круг усього спілого віта;
Коли бурхлива хвиля теплих почувань,
Тремтючи, душу залила твою,
Коли в раптовому здриганні
Безкрає рідним об'явилося тобі
Й коли ти, у великий круговий танок
Пірнувши, світ увесь прийняв за свій:
У кожну велику годину,
Що жахом пройняла твою земну подобу —
То я торкнув тебе у глибині душі
Своєю силою таємною, святою.

КЛЯВДІО

Кінчай! Я кланяюсь тобі, хоч на душі
Холоне.

(За малу хвилину):

Та чого це ти прийшов до мене?

СМЕРТЬ

Прихід мій, друже, завжди значить лиш о д н о!

КЛЯВДІО

Та в мене скількись часу ще до того!
Ти зваж лиш: поки лист спаде на землю,
Свій сік увесь він виссе до останку!
Мені до того ще далеко: я не жив!

СМЕРТЬ

Ти ж, як усі, свою пройшов дорогу!

КЛЯВДІО

Як квіти вирвані з лугів
Пливуть із темною водою,

Так юні дні мої пливли
Й ніколи я не знав, що це вже значить жити.
А потім... станув я біля воріт життя
Й тривога й жах мене взяли й палка надія,
Що от-от дивним дивом серед туч грізних
Вони навстяж розступляться передо мною.
Не так прийшло... і враз серед життя самого
Стояв я, без вогню святого в серці,
Й себе не тямив і бажань своїх найглибших,
Неначе чаром спутаний непереможним.
Запаморочений густою тьмою,
Похмурий, з нехіттю й розладдям у душі,
З притупленими почуттями й серцем кволим,
Ні до якого діла цілого нездатний,
Ніколи ввесь я не горів, ніколи хвилі
Могутні почувань мене не заливали,
Ніколи на своїм шляху не стрів я бога,
Що з ним змагаємось, аж нас благословить.

СМЕРТЬ

Що дано всім, дістав і ти:
Життя земне, щоб по земному жити.
В усіх вас дух живе тривкий у серці,
Що має в світу цього мертвее безладдя
Вдихнуть життя взаємні зв'язки
Й сад-виноград вам учинить із нього
Для творчости, для щастя й горя. Й бідний ти,
Коли аж я тобі казати це мушу!
Ви в'яжете й самих вас в'яжуть,
В жарі й духоті розцвітається життя.
Зморені й приспані сльозами,
Жадні, як перш, і туги повні та зневір'я,
Задихані й палкі життя жагою...
Та спіл і всі, в мої ви хилитесь обійми.

КЛЯВДІО

Та я не спілий ще, мене лиши.
Ридать безглуздо я не стану вже, як досі —
За земну скибу цупко ухоплюсь,
Я ввесь горю палким життя жаданням.
Страшна тривога розрива старії пута:
Тепер я чую — я ще можу жити!
Я чую це по пориванні цім безкраїм:
Всім серцем можу я пристати до справ земних.
О, ти побачиш, не тваринами нікими
Мені вже будуть люди, не ляльками!
До серця мого промовлятиме все людське,
Я вникну в радість людей і в їхні муки.
Я щирости навчусь, підвалини
Всього життя... я так до нього приладнаюсь,
Що зло й добро мене усього заповонить

І радісним учинить та завзятим.
І оживуть мені тоді ті мари!
Людей знайду я на своїй дорозі,
Брать і давать німий я вже не буду,
Зв'яжусь — еге ж! — і цупко сам в'язатиму.

(Бачучи у Смерти те саме, що й перш, незворушене обличчя, говорить далі з усе більшою тривоگو):

Бо досі, вір мені, не так воно було!
Й тепер любив я — кажеш — і ненавидів?
Ні, я до суті цього не дійшов ніколи,
Це був позір і слів пустих обміна!

Ось глянь, я покажу тобі: листи є в мене,
(Розчинивши шухляду, добуває з неї звитки впорядкованих старих листів)

В них присяг повно й скарг та слів кохання.
Ти думаєш, я чув коли те, що й оці —
Чув те, що ніби й я відповідав?!

(Кидає звитки Смерті перед ноги, так що деякі листи випадають).

От тут тобі це все життя любовне,
Що з нього я та й я водно лунав,
Як, пливучи й собі по хвилях почувань,
Глумився раз-у-раз з усього, що святе!
Ось! ось! Так і все інше: без пуття,
Без щастя й горя, без ненависти й любови!

СМЕРТЬ

Й дурний же ти, дурний! Ось я, ще поки вмреш,
Навчу тебе, яка життю ціна.
Онтам стій мовчки і дивись сюди,
Щоб бачив, що всі інші нишком з цього світу
Зійшли з земним чуттям кохання повним,
Лиш ти дзвінками дзвониш, та ідеш порожній.

(Тут Смерть кілька разів, наче б закликаючи когось, веде смичком по струнах. Вона стоїть біля дверей, що ведуть у спальню, спереду праворуч, а Клявдію ліворуч біля стіни, у сутінку. Дверима направо увіходить мати. Не дуже ще стара, у довгій чорній оксамітній одежі, в чорному оксамітному чепцеві обшитому білим мереживом, що наче рямцями облямовує її обличчя. В її ніжних, блідых пальцях біла мережана хустинка. Вона тихо виступає з дверей і мовчки походжає по кімнаті).

О, скільки ж я з повітрям цим солодких болів
Вдихаю! Навкруги, мов ніжний мертвий
Лавенди дух, мого побуту земного
Вітає половина. Матерне
Життя, відомо: мук одна третина,
Одна турботи, клопотів одна. Що знає
Про це мужчина?

(Біля скрині):

Ріг оцей ще завжди гострий?

Тут у виски він раз ударився до крові:
Звичайно, ще малий він був та дикий,
Нестримний у бігу. Ось і вікно!

Як часто я стояла тут і в нічку темну
Його ходи як жадно дослухалась,
Коли, бувало, страх блідий мене з постелі
Зжене, а він не йде, а тут година друга,
Ба й третя б'є й на світ займатись почина..
Як часто... Він про те не знав ніколи.
І вдень же ж я не раз сама сиділа.
Рука чи квіти підлива, чи з подушок
Пил струшує, клямки мосяжні витирає,
Й так день мина; та голові немає діла.
Й біжать понурим колом прочуття,
Важкі мов сонні привиди, а серце
Стиска таємний біль, знать нерозлучний
Із материнства тайною святою,
Невідомою й усьому, що живе
Й ворухиться на цьому світі, рідний.
Але мені вже не судила доля
Цим солодко-душним та боляче-живущим
Минулого життя повітрям дихать.
Я ж мушу йти, йти відси...

(Відходить середніми дверми).

КЛЯВДІО

Ненечко!

СМЕРТЬ

Мовчи!

Її ти не завернеш.

КЛЯВДІО

Ненечко! Вернись!

Хай я хоч раз тобі устами цими
Тремтучими, що туго все стискалися
Й мовчали гордо, хай отак перед тобою
Навколішках...

(До Смерти):

Поклич її! Спиши!

Вона ж не хтіла йти! Хіба не бачив?!
Так що ж ти силуєш її, жорстокий?

СМЕРТЬ

Ц е вже мое. Твоім бу л о.

КЛЯВДІО

Ох, і ніколи

Я того не відчув! Скрізь пусто й глухо! Чи
Хоч раз я чув, що всім мого буття корінням
Я пнусь до неї, тремтючи, й її приява,
Мов близькість божої істоти, дивним жахом
Мене проймає наскрізь і струмком живим
Людської туги й розкоші й жалю сповняє?!

(Смерть, байдужа до його скарг, грає арію старовинної народньої пісні.
Повагом увиходить молода дівчина у простому, великоквітчастому одязі,
в шнурованих черевиках, з серпанком довкола шиї, з некритою головою).

МОЛОДА ДІВЧИНА

А все ж як гарно це було... Ти вже й забув?
Хоч ти вразив мене, ще й як тяженько...
Та що ж на світі болем не кінчалось?
Так мало я днів радісних зазнала,
Але ті дні були мов сон чудовий!
Квітки перед вікном, мої квітки,
Спінет малий, розбитий, шафка, де
Листи твої складала я і все, щонебудь
Ти дарував мені коли... всі ті дарунки
— Не смійся — все було таке прегарне
Й живими, любими устами промовляло!
Було, як піде дощ по вечорі парнім,
А ми біля вікна як станем — ах!
Дерев тих мокрих пахощі! — Минулось,
Умерло все, що в тім було живого!
Й лягло в кохання нашого маленькім гробі.
А все ж було це гарно, а що т а к було,
Причиною був ти. А що ти після того
Жорстоко кинув геть мене, як квітку кине
Дитина, досхочу награвшись... мій Боже,
Не мала ж я чим прив'язать тебе до себе.
(Мала павза).

Коли ж останній той твій лист прийшов недобрий,
Я вмерти думала. Не щоб докучить
Тобі, кажу я це. Й листа до тебе
Прощального писать збиралася, без скарг,
Без гніву й жалощів несамовитих,
Лиш так, щоб по мені та по моїм коханні
Заплакати мусів ти ще раз і затужить
Хоч трішечки, коли вже вороття не буде.
Та не писала я його. Бо й нащо?
Чи то ж я знала, скільки серця твого
Було у тім, що бідну голову мою
В жар кинуло й мені так очі засліпило,
Що в білий день я наче уві сні ходила?
Невірний, хоч би як бажав, не стане вірним,
А що вже вмерло, того й сльози не оживлять.
Та й не вмирають з цього. Й аж чимало згодом,
Після важких та довгих злиднів, смерть
Прийшла на мене. Й бога я тоді молила,
При тобі щоб була в останню годину.
Не як страховище, щоби тебе тривожить,
Ні — так лиш, як коли вина хто вип'є чарку
І в той мент запах нагада йому
Якусь давно забуту любу розкіш.

(Дівчина відходить; Клявдіо ховає обличчя в долонях. Зараз після неї увиходить мужчина більш-менш у Клявдієвих літах, в неохайній, пилом припалій одежі. В лівих грудях у нього стирчить дерев'яною колодкою ніж. Він зупиняється насеред сцени, обличчям повернувшись до Клявдія).



МУЖЧИНА

Ти ще живеш, жартуне невгавущий?
Горація й тепер читаєш та радієш,
Що вдавсь такий глузливо-бистрий, непохитний?
Ти з гарними словами зблизився до мене,
Немов захоплений тим, що й мене займало...
На дні душі — казав ти — що дрімало в тебе,
Все те я нагадав тобі, як вітер часом
До ночі про мету далеку шепотить...
Авжеж, струн грою ніжною у вітру хвилях
Був ти, а вітром тим закоханим у струнах
Усе чий інший дух, що йшов тобі на вжиток,
Чи мій, чи то чийнебудь. Друзі ж ми собі
Були довгенько. Друзі? Цебто спільна
Вдень і вночі була в нас мова, спільні
Знайомості з людьми, лицяння спільне
З одною жінкою. Все спільне: як
Бувають спільні панові з рабом
Лектика, дім, обід, собака чи батіг:
Одному дім — утіха, другому — тюрма;
Несе лектика цього, тому плечі мулить
Її різьба; один скакати крізь обідці
Велить собаці, другий ходить коло неї!...
Напів дospelі почуття, душі моєї
Перлини в болю зроджені, ти брав у мене
Й мов іграшку свою шпурляв на вітер.
Ти — з кожним швидко збратаний і вмить готовий,
А я — з німим благанням у душі
Й зціпивши зуби; ти сміливо всього
Торкався, в мене ж насеред дороги
В страху й невірі слово замирало.
Й тут на шляху нам жінка стала. Це мене
Вразило мов недуга, що від неї враз
Помутяться чуття загострені над міру
Вдивлянням надто довгим у одну мету...
В таку мету, що з темряви густої
Мов блискавка мигтить і тугою
Солодкою чарує й ясним сяйвом вабить
До себе й дивним запахом... Це все
І ти загледів і тебе манило це! „Тому,
Що й сам я деколи такий буваю,
Томлива вдача цієї дівчини й сувора
Величність та розчарування передчасне
Мене манили“. Чи не так ти потім
Це говорив мені? Тебе манило!
Мені ж це більш було, ніж кров моя й мій мізок!
І досхочу погравшись, кинув ти мені
Ту ляльку, всю споганену твоєю
Нудьгою вічною й зогиджену так лячно,
Обідрану з усіх її розкішних чарів,

З тупим безглуздям на виду, простоволосу —
Страховище мені замість живої тварі
Ти кинув, гидко внівець повернувши
Її принаду чарівну своїм лукавством.
За те й зненавидів тебе я так, як завжди
Ненавидів таємним прочуттям, і геть
Тікав від тебе.

Й зглянулась нарешті доля
На мене й серце зламане, що в ньому
Братання твого вплив отруйний знівечить
Не встиг іще всіх поривів до тла, надхнула
Твердою хіттю й за високою мету
На смерть мене гірку послала від оцього
Кинджалу вбійницького, що звалив мене
В рів придорожній. Там лежу я й досі
Й поволі тлію за таке, чого ніколи
Твій ум не зрозуміє. А проте я тричі
Щасливий проти тебе, що нічим нікому
Не був, як і ніхто нічим тобі.

(Відходить).

КЛЯВДІО

Авжеж.

Нічим нікому я й ніхто нічим мені.

(Підіймаючись поволі):

Як той лихий комедіант на сцені —
На слово початкове прийде він і скаже,
Що мав сказати, і йде, тупий на все й байдужий,
Сам не зворушений своєї мови звуком
Глухим, ні інших нею не зворушить:
Так я тепер цю сцену життєву
Пройшов усю без сили й без пуття.
Чому мене це стріло, Смерте? Чом аж ти
Мене навчити мала бачить це життя
Увіч і всуціль, не як крізь заслону,
І в серці щось збудивши, так і відійти?
Чому дитячий ум про світу цього справи
Снує такі розкішні прочування,
Що справжня дійсність опісля морочить думку
Й безглуздим жахом спогадів сповняє душу?
Чом отака нам скрипка не дзвенить,
Розбуджуючи тайний світ надземний,
Що десь глибоко в серці нашому дріма,
Від нашої свідомости закритий,
Мов ті квітки занесені густою рінню?
Коли б я міг з тобою бути, де лиш тебе
Одну я чув би, без пустої замороки!
Й я м о ж у бути! Вчини, як нахвалялась: мертве
Було мое життя — так ти життям будь, Смерте!
Чому мені, що не спізнав обох, доконче
Тебе звать смертю, а життям те, що було?

Життя ти, Смерте, змістиш у одній годині
Більш, ніж могло змістити це все життя.
Так я забуду зовсім це життя оманне
І ввесь твоїй чудесній силі присвячусь.
(Подумавши хвилину):

Нехай і так, що думку цю зродила кров
До краю збурена й смертельна тривога —
Та стільки засягти в житті всіма чуттями
Не зміг я, й це мені припало до вподоби!
Якщо вмирать мені тепер, коли мій мізок
До краю виповнила ця одна година,
Хай згине це життя бліде: тепер,
Коли вмираю, вперше чую, що живу.
Як часом надмір сонних привидів
Вночі зі сну пробудить не одного,
Так, мабуть, надмір почувань мене тепер
Зі сну життя збудив в годину смерти.
(Падає мертвий біля ніг Смерти).

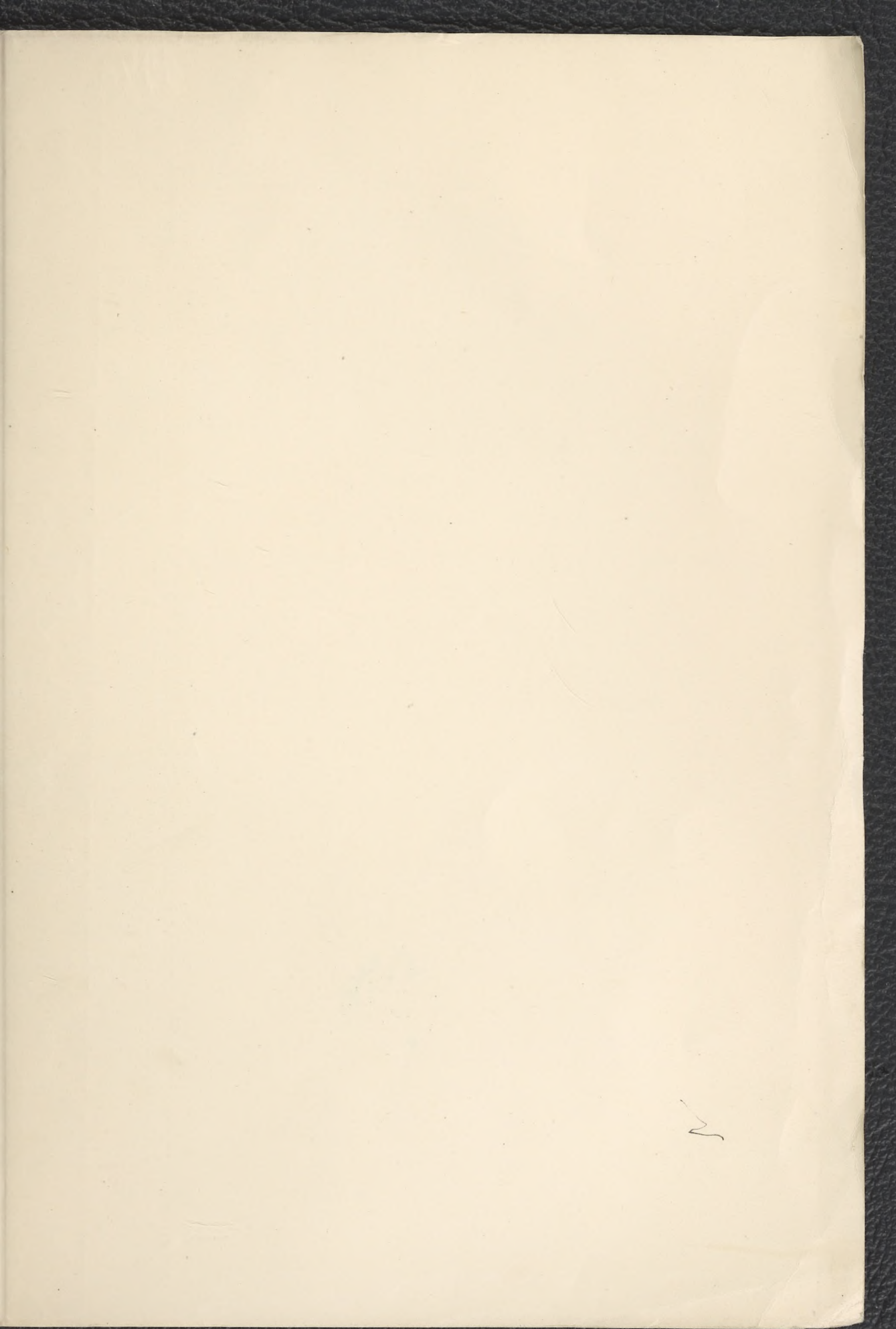
СМЕРТЬ

(відходить повагом, похитуючи головою)

Ну і чудні ж оці істоти:
Незрозуміле виясняють,
Ніколи не написане читають,
Безладне опановуючи в'яжуть,
У вічній пітьмі — й там дороги винаходять.

(Зникає в середніх дверях, а слова її стихають, поки зовсім не прогомніли.
В кімнаті настає тиша. Кризь вікно видно Смерть, що проходить проз двір,
граючи на скрипку; за нею йде мати, потім дівчина, а зараз біля них постать
схожа на Клявдія).





9940



20. PAZ 1931

Biblioteka Narodowa
Warszawa



30001018102077